Maandag 10 april 1916 – ochtendeditie

Uit België.

Brussel, 9 april. In de avond van de 6e dezer heeft de Duitse militaire politie op de straatweg bij Zichem-Mol, in het noorden van de provincie Brabant, twee jongelieden aangehouden, die bij het verhoor al spoedig bekenden, dat ze over Nederland naar het leger van de vijand wilden gaan. Beide jongelieden zijn scholieren van het instituut St. Louis, de eerste geestelijke opleidingsschool van Brussel, met welke kardinaal Mercier levendige persoonlijke betrekkingen onderhoudt en waar hij intrek neemt, wanneer hij Brussel bezoekt. De jongelieden deelden mede, dat hun leraren er op aangedrongen hadden, dat zij niet langer op de schoolbanken zouden blijven zitten maar naar het leger gaan. De leraren gaven hun bovendien geld en vervalste legitimatiepapieren om over de grens te vluchten en maakten hen met het wachtwoord bekend voor de gids, die hen over de grens zou brengen. Valse papieren en belangrijke sommen geld zijn inderdaad op beide jongelieden gevonden en in beslag genomen. In verband met hun aanhouding, zijn bovendien de leraar Truyens en de directeur Cocheteux in hechtenis genomen wegens het verlenen van hulp bij oorlogsverraad (toevoeging van manschappen aan de vijand).

Veroordelingen in België.

De Duitse overheid in België heeft ondermeer het volgende bekend gemaakt:

Bij vonnis van 2 maart 1916 van een veldkrijgsraad is de verkoopster Gabriella Petit, te Molenbeek, wegens krijgsverraad, bestaande in spionage, ter dood veroordeeld.

De beschuldigde Petit heeft, naar eigen bekentenis, tegen goede bezoldiging een dienst van spionage op de spoorweg ingericht en gedurende verscheidene maanden de inlichtingen, door haar spionnen aangebracht, aan de vijandelijke inlichtingsdienst overgemaakt.

Het vonnis, tegen haar uitgesproken, is voltrokken.

Bij vonnis van 16 maart 1916 van een veldkrijgsraad zijn de volgende personen veroordeeld:

1. Louiza de Bettignies, zonder beroep, te Rijsel, wegens krijgsverraad, bestaande in spionage, ter dood;
2. Maria Leonie van Houtte, naaister te Roubaix, en
3. Joris De Saever, verhuurder van taximeters te Oudenaarde, wegens krijgsverraad, bestaande in het verlenen van hulp bij spionage, ieder tot 15 jaar dwangarbeid;
4. Alexander Schoenmaeker, dagloner te Brussel, wegens voortdurend brengen van brieven en personen over de grens, tot 2 jaar en 3 maanden gevangenis.

De beschuldigde de Bettignies is, naar eigen bekentenis, gedurende maanden als spionne verbonden geweest aan een vreemde inlichtingsdienst; zij beweert daarvoor geen bezoldiging te hebben ontvangen.

Haar straf is krachtens het genaderecht in levenslange dwangarbeid veranderd.

Verder heeft de Duitse overheid in België bekend gemaakt, dat bij vonnis van een veldkrijgsraad, uitgesproken en bekrachtigd op 14 maart, Nelly Gabriel, van Belgische nationaliteit, wegens poging tot krijgsverraad, tot 2 jaar dwangarbeid is veroordeeld.

De eerste bom.

Een Vlaams aalmoezenier, die de in Frankrijk verspreide vluchtelingen bezoekt, heeft enige uurtjes vertoefd bij een Antwerpse familie uit de “Vollekstrot”, thans in het zuiden gehuisvest; de dochter heeft hem het volgend kleurrijk verhaal gedaan van de eerste zeppelintocht boven Antwerpen.

“Seg, meneer, weddebbekik verschoten toen d’eerste boem viel in ons strotte: ‘k ben nog heelemaal gerenneweerd in mark en been azzik er on denk! ‘kHaddal van twelf ure ’s nachts zo’n ordig lawijd goort, iets da floot in de loecht en dan ineens daracher ne groten boef, en moeder die had al gezeet:

“Mor, kind, waddis da toch da tor over ons huis vliegt? Ze zennet kot on ’t boemerderen!”

“Och moeder”, zee ik al, “zaagt nu toch zo ni en slopt deur!”

Mor kat da nog ni gezeet of der kwamp dor iets af in de loecht rats over ons dak, en dan ne slag! … ne slag! … Roef! Alle twee te gelijk uit ons bed! ‘k Liep nor ’t venster en heel de stamené op ’t hoekske was on ’t branden.

“Moeder”, riep ik zoe, “no beneeë; ze boemerderen ons strot.”

Alles, ’t was kolossaal! Zo bang daddik was, meneer, vloog ik langsuit de “plancher” oep.

“Heiligen Antonius, we zen deraan!”, riep moeder. “Druit de lamp uit, kind, want ze zien ons licht! Wees gegroet! … geef ons heden! …” En die was ineens in heur japon aan den trap. Ik scharde wat dak pakke kon, ’n sloef van moeder en mijne paraplu. ‘k Gaf nen harten blaas in

de lamp, ‘k stuikte mijnen grooten teen tegen de poot van ne stoel en in den donkere goeide ik m’n arme moeder bekanst van den trap.

“Lot ons bidde, moeder, want anders vliege we de loecht in, allebei, of ze schieten ons in stukken! … Julie van beneeë! Zedde gij dood? Komdis lichte! …

Maandag 10 april 1916 – avondeditie

Het te ’s Gravenhage verschijnende Belgisch Dagblad heeft ter gelegenheid van de verjaardag van koning Albert der Belgen een bijzonder nummer doen verschijnen, dat hoofdzakelijk aan de vorst gewijd is. Het bevat bijdragen van de Belgische ministers van oorlog en van justitie: van de minister van staat Vandervelde, minister der intendance; de leden der Belgische kamer Terwagne en van Damme, van senator van de Walle, kanunnik Heynssens, e.a.

Emile Vandervelde schrijft:

Ge stelt mij de vraag, hoe lang het nog zal duren?

De tijd, die er nodig zal zijn om België te verlossen, om Frankrijk in bezit te stellen van zijn grondgebied en om Europa te vrijwaren van de bedreiging van een militaire hegemonie der centrale mogendheden.

Thans vrede sluiten staat in het licht van verraad tegenover ons land, van te knielen voor het Pruisisch militarisme, van het bankroet der vrijheid in Europa. Een voorbarige vrede zou de toestand ontwikkelen, dat de volkeren zich onmiddellijk zouden wapenen tot de tanden en voor hun vrijmaking nieuwe oorlogen zouden ontketenen.

Thans vrede sluiten zou de bekentenis in zich sluiten, dat de westerse democratische landen onbekwaam zijn zich te verdedigen tegen de roofzuchtige regeringen, die hen hebben aangevallen!

Thans vrede sluiten betekent, dat de bondgenoten verzaken – op het beslist ogenblik – het overgroot voordeel waarover zij beschikken, zo wat betreft de legersterkte, de rijkdom als het goede recht.

Men heeft ons deze oorlog opgedrongen. Geen enkel ogenblik zouden wij hem willen voortzetten bij ontaarding van verdedigingsoorlog in veroveringsoorlog. Maar zolang er Duitse soldaten zullen zijn te Antwerpen, te Brussel of te Luik, in onze provincies en in de bezette departementen van het aangevallen Frankrijk, zijn Belgen en Fransen het roerend eens om te verklaren: "Men onderhandelt niet met de vijand, die het grondgebied bezet."

De beproeving, ze duurt reeds zo lang, zal niet opgeheven worden van nu tot morgen. Voor de vluchtelingen, overgeleverd aan al de onaangenaamheden, welke onvermijdelijk gepaard gaan met de ballingschap: voor de geïnterneerden, beroofd van hun persoonlijke zowel als van hun collectieve vrijheid, zoals voor de Belgen in ons land, terneergedrukt door de Duitse overheersing, is deze beproeving een marteling.

Maar ik durf de bevestiging verkondigen, met de zekerheid niet tegengesproken te worden door de gebeurtenissen: een vreugdedag is er in het verschiet, die ruim al de geleden smarten zal vergelden. Het uur zal slaan, dat er rekenschap zal gegeven worden.

Memoranda (KVdW).

Brussel, 9 maart.

Sedert een kleine maand spits ik mijn oren, telkens als ik in de gelegenheid ben met mijn Brusselse medemensen in betrekking te komen, zij mogen als dagelijkse omgangstaal het Vlaams of het Frans kiezen, of het een door het andere brabbelen, hetgeen wel heel dikwijls het geval is. En dat ik het doe, het is niet omdat ik op oorlogs- of vredesnieuws uit zou zijn: mijn nieuwsgierigheid heeft gronden die, hoe actueel ook, echter voor later slechts belang zullen hebben; zij is alleen filologisch, hoe ik mij ook moet schamen, ik die niet eens beroepstaalkundige ben, mij in deze ernstige tijden aan zulke bezigheden te wijden. Wel heb ik het dubbele excuus der verveling en van de vele vrije tijd. Maar ik zal het niet aanwenden, want zoals ik herhaal: dat ik mijn oor spits, heeft wel actuele grond en betekenis, en kon daarenboven eerst nu, en onder de oorlog, gebeuren.

- Ge weet hoe bij ieder mens, hoe in elk gezin, hoe voor iedere gemeenschap, op de algemene omgangstaal een particulier, een parasitair taaltje, dat van de algemene taal leeft maar tevens die taal kan verrijken, door aangenomen gewoonten als door buitengewone omstandigheden geënt wordt.

Hoe dikwijls, en vooral in Holland, behoudt het kind de naam niet, dat het zichzelf, of dat de ouders het gaven? Hoe vaak blijven in het gezin geen aardige taalverbasteringen, geen uitdrukkingen, ja zelfs geen familiespreekwoorden voortleven, die aan een of ander toeval te wijten zijn maar nog voortbestaan als dat toeval sedert lang vergeten is? Wie kent anderdeels de beroepstaal van elk ambacht niet? Wie weet niet hoe soms een ganse stad vol is van een of andere zegswijze, waar de oorsprong dikwijls bezwaarlijk van te vinden is? - Ik werp hier al die taalkundige verschijnselen door mekaar: beroepsfilologen zullen ze uiteen houden: hier komt het juist aan op hun veelheid en verscheidenheid, die van de taal een levend organisme maken, reagerend op de minste gebeurtenissen, en soms, op de meest subtiele.

Zo herinner ik mij bv. uit de tijd der mobilisatie van het Belgische leger, einde Juli 1914, hoe het opeisen van vervoermiddelen en - krachten de Brusselse volkstaal onmiddellijk met een prachtige uitdrukking verrijkt had: “wie maar één paard heeft kan maar één paard geven”, zei het volk, ook in overdrachtelijke betekenis van: ik kan wel niet veel doen voor het vaderland, maar wat ik doe, doe ik van ganser harte. Het was de prachtige tijd, dat zich, binnen een paar dagen slechts, niet minder dan veertigduizend vrijwilligers voor het Belgische leger aangaven, ter verdediging van het land, dat thans sommige Belgen verbrokkelen willen. Van die tijd, voor die tijd nu blijft mij het spreekwoordelijke “wie maar één paard heeft kan maar één paard geven”, als een onvergetelijk voorbeeld bij: het drukt er beter de ziel van uit dan alle verklarende boeken ...

Zo drukt het volk de mate uit, waarmee het de omstandigheden volgt; neen, men maakt er uit op in hoever de omstandigheden het volk opslorpen, in hoeverre het volk ze meeleeft. In de laatste tijd had ik mij dan ook afgevraagd: is het aan de taal der Brusselaars te merken, dat zij in een door Duitsers bezette stad wonen? Zijn er bewijzen van dat er opslorping van het Belgische element door het bezettingselement plaats grijpt? Met andere woorden: ondergaat de Brusselse bevolking Duitse druk; is het van de bezetting afhankelijk in zulke mate, dat men het in de taal van Brussel gewoon wordt? - Ik weet wel dat er andere, en betere onderzoekingsmiddelen zijn. Maar de taal is de psychologische waardemeter bij uitnemendheid, en mijn onderzoek wilde juist psychologisch zijn, eerder dan economisch en sociaal; anderdeels zijn de Duitsers nu al sedert 20 Augustus 1914 te Brussel: ruim lang genoeg om hun invloed te merken, zo die werkelijk bestaat. En ik ben dan ook aan het materiaal verzamelen; sedert een maand doe ik het met ijver en geduld. Helaas, de uitslag van mijn bemoeiingen is mager! Ontgoocheling voor de liefhebber filoloog, waartegen de geruststelling opweegt van de Brusselaar, die mocht

ondervinden hoe weinig zich zijn stadsgenoten om de Duitse bezetter gelegen laten.

Weliswaar zijn er een aantal Brusselaars Duits gaan spreken, en soms wel van het allerkoddigste: onvoorbereid, tenzij door de Brusselse straattaal, hebben zij zich in één twee drie ontbolsterd tot taalvirtuozen met een aplomb en een toegevende zelfbewustheid, die verbijsteren. Vooral de Duitsers staan er verslagen voor, die niet wisten dat hun taal zooveel verborgen schatten verheelde. Want inderdaad, hier is het het Brussels dat het Duits annexeert, in een stormwals waar het slagveld geen voorbeelden van kent: de Brusselse winkelier (ge hebt begrepen dat ik het over hem heb, als de enige die dagelijkse omgang heeft met de bezetter) behaalt hier een overwinning, waar de Duitser zich bij neerlegt: hij lijkt het wel, die zijn taal onmachtig is, tegenover de flux de bouche van deze of gene Duits marolliserende winkeljuffrouw, die zelfs Berlitz niet nodig had om te triomferen.

Ziedaar het enige Duits dat door de Brusselaars gesproken wordt, daar diegenen welke werkelijk Duits kennen zich doorgaans van het gebruik van die taal onthouden, tenzij waar zij tot beter begrip te pas komt, bv. in aanhalingen. Daar zijn weliswaar nog de bedelaars, die het woord pfennig heel aardig hebben leren uitspreken. Daartoe echter bepaalt het zich: aan de taal te horen is Brussel nog geen Duitse stad.

Zij is het zo mogelijk minder nog als men de invloed nagaat die het Duits of de Duitser op taal of uitdrukkingen van Brussels-Vlaams of Brussels-Frans eventueel gehad heeft. Dit beperkt zich tot een minimum, dat bestaat uit enige spotternij, zonder kwaadaardigheid trouwens, en die van het Brusselse karakter onafscheidbaar is. Slechts de Brusselse “zwans” erkent het bestaan der bezetting, hetgeen weer wil zeggen dat zij de bezetting geestelijk beheerst. Ik

voeg er gaarne aan toe dat zij het in zeer bescheiden mate doet, en veel minder dan men van haar verwachten zou: bewijs van waardigheid die geheel tot haar eer is.

De Duitsers schijnen het te Brussel goed te kunnen vinden; zij zullen niet beweren dat men het hun lastig maakt. Anderdeels kan men voor nu en de toekomst uit de taal van de Brusselaar niet opmaken, dat hij zich om de bezetting veel bekommert, en ook niet dat hij er zich aan onderwerpt. Elk leeft langs zijn kant, gelijk hem belieft. Daar kan niemand over klagen ...

Ge weet op welke onrustbarende wijze zich hier de openlijke en verdoken bedelarij onder de oorlog ontwikkeld heeft. Het geringe verminderen der werkloosheid heeft daar nog geen verandering in gebracht, alleen is de toestand als het ware geregulariseerd; de bedelaarsstand heeft zich ingericht; hij heeft nog geen syndicaat, en een werkbeurs ontbreekt nog; maar misschien moeten wij daar minder lang op wachten dan wij wel denken: de organisatiegeest heeft blijkbaar ook onze bedelaars te pakken.

Wij zullen er trouwens niet over klagen, ons ook in dat lot schikken, dat een pijnlijk uitvloeisel is van de heersende toestanden, en waar de bedelaars zelf al heel dikwijls niet kunnen aan doen. Bij die organisatie winnen wij overigens: wij weten tenminste waar wij ons aan te houden hebben; wat wij bv., op dat uur van de dag aan bezoekers verwachten mogen; zijn wij hardvochtig, dan kunnen wij onder die verwittiging onze deur toe houden, - wat allicht een paar maal helpen kan, want het spreekt vanzelf dat de betrokken bedelaar dan ook zijn dag en uur verlegt; zijn wij milddadig, mits toelating van de portemonnee, dan kunnen wij de boterhammen bij voorbaat snijden, wat tijd gespaard is, en het liefdadig geluk verdubbelt ... Die bedelarij is niet eenvormig: zij neemt allerlei gedaanten aan, en daar zijn er werkelijk aandoende onder. Zo het allerjongste verschijnsel

ervan, dat tevens wijst op de tegenwoordige stand van de volksvoeding te Brussel. Als document wil ik u een en ander van die voeding onthullen. Ik hecht eraan u daarbij te zeggen dat ik hierbij niemand aanklagen wil; dat die toestand niet de algemene toestand is, dat sommige wijken, dankzij bijzondere wijding der bestuurders of mildere giften, andere wijken ver voor zijn; dat de volksvoeding dus ongelijk is, zonder dat men eigenlijk zeggen kan wie er voor aansprakelijk moet heten. Ge weet, of ge weet niet, dat een der ergste plagen van Brussel de aardappelplaag is; hetgeen niet wil zeggen dat de aardappels te Brussel lijden aan plaag, vermits het de Brusselaars zijn die geplaagd zijn met gebrek aan aardappelen. Van tijd tot tijd is deze of gene voorstad voor een week of drie van alle aardappelen verstoken. Dit is dan ook natuurlijk het geval met de afdelingen der Volksvoeding van die wijk. Die volksvoeding bestaat nu in hoofdzaak uit soep, waar aardappelen de gebenedijde grondslag van uitmaken; verder uit brood, en eindelijk uit patatten. Stel u dan voor wat het voor de volksvoeding betekent, als bewuste knollen komen te ontbreken: geen grondslag meer in de soep die er al heel waterig bij wordt; de aardappelen vervangen door wortelen, die voeden noch vullen vooral; geen ander eigenlijk voedsel meer dan het hompje brood, - dat des te sneller verorberd is. Zodat alles ineens op is, en geen kruimel meer te vinden voor 's anderendaags, op het soepuur, en de kinderen meestal naar school moeten zonder gegeten te hebben.

Het is wat aan de bedelarij een nieuwe gedaante heeft gegeven: haar jongste en liefste, en misschien haar beklagenswaardigste: sedert korte tijd komen, voor acht uur al, twee kleuters aan onze bel hangen voor de dagelijkse boterham die tot de middagsoep hun maag het zwijgen moet opleggen. Zij zien er alles behalve bedelaartjes uit: uiterst zindelijk, en trouwens niks hondsnederig. Het zijn alleen kinderen die 's ochtends honger hebben, lijk alle kinderen, en

waarvan de moeder geen brood heeft om hun naar school mee te geven. De eerste dag is zij zelf meegekomen, de moeder. Zeer deftig, zonder omhaal, zonder gejammer heeft zij de toestand blootgelegd: op dat paar boterhammetjes zou het bij ons niet aankomen, en haar twee bengels van kinderen (want zij zijn allerliefst) zouden niet tot de middag met een holle buik hoeven te blijven. - Hoe aan zulke bede weerstaan? Iedere ochtend ontvangen wij het verwacht bezoek, en het geluk van die kinderen straalt op ons terug.

Ik vertel u dat niet, omdat ik het zo aandoenlijk vind. Maar omdat ik in een Hollands blad las, dat men te Brussel van de heersende armoede niets merkt. Laat dit voorbeeldje dienen tot niets anders dan om aan te tonen, dat zij wel degelijk, en nijpend, bestaat ...